

1.

»Tako, zdaj smo pa sami,« je rekel oče Bernardek. Pokrižal se je še enkrat, nato je potlačil na glavo oguljeno kučmo in potegnil z rokavom preko obraza, kakor bi hotel obrisati solze. Segel je z rokama v levo in desno in potegnil k sebi najmlajša dva, Mihca in Andrejčka. Ostalih pet se je obrnilo in so šli sami od sebe. Bil je pust dan, megla se je vlekla od reke in čeprav je bila zmrzal že docela popustila, ni bilo nikjer ljudi. Pogreb je bil skromen in tih. Pokopali so mater in razen devetletnega Francka ni nobeden jokal. Prizanesljivo so opazovali ljudi in obrede, le ozka jama jih je mučila. Kako le more spati v njej človek, ki se je doslej vsako jutro oziral po širokem polju? Bledi in tresoči se od neprespane noči in mraza so strmeli vanjo.

»Tako, zdaj smo pa sami,« je ponovil oče. Ko so prišli s pokopališča na cesto, je spustil najmlajša dva, zaostala sta, kakor da sta se pogreznila v samosvoje misli, capljala sta za ostalimi petimi. In so šli skozi vas: spredaj oče, droban in upognjen, kakor da ga od vseh strani tišči tovor, in zadaj sedem sinov, drug za glavo večji od drugega, od dvanajstletnega Toneta do štiriletnega Andrejčka. Zadnja dva sta se zibala, kot da ne mislita na nič težkega, kakor da ne razumeta dobro, čemu so šli na pokopališče. Nekaj časa so šli vsak zase, potem sta se prijela za roke in sople v dvojce čez klanec.

Lezli so mimo samotnih hiš in zavili po stezi v breg. Med skalami je čepela koča, nihče ni vedel, kdaj in kako je zrasla. Nekoliko je visela in nad vrati se je majal neroden napis: Tomaž Bernardek, krojač. Drug za drugim so šli navkreber in vso pot so molčali. Že od nekdaj so bili tihi, malokdaj razigrane volje, danes so pa imeli toliko premišljevat. Bilo je dovolj v samoti, da so se lahko ozrli. Bernardek je sedel na klop in počakal, da sta prišla do njega Mihec in Andrejček. Zasopla sta se naslonila nanj in zastrmeli so v svet pod seboj.

Med venec gorá je bila legla dolina, na jugu odprta soncu. Čez hribe se pleto ceste, izpod njih bruhajo vode in se družijo v široko reko. Voda šumi vse dni enako, pada v globoki strugi čez sklade lahkega kamenja kakor čez jezove, peni se v brzicah, teče kot je tekla včeraj in pred leti. Ob bregovih pa čepi bajte in hiše, nekaj je mladostno belih, druge so ostarele in sanjajo ko šumeča voda. Na obeh straneh reke je bahato polje, v bregovih se pa bleščijo kraške skale. Tu, kjer se je svet najbolj stisnil, kmalu za Višavo, leži Brinje. K široki cesti, ki pleza čez klanec, je sedel kup hiš, nerodno ko zakasneli ptiči. Nič posebnega, dva ali trije grunti, kraj njih kramar Mihalko. Tem se pozna po hišah, da so bogatejši. Nekaj više, kjer se svet ulekne v najhujšo strmino, so bajtarji. Čepijo skoraj v hosti, kakor bi se hoteli skriti med redko smrečje. Najprej trije s kosom zemlje, revnim lazom in listnikom nekje sredi gozda: Martene, Ilvočan in Majk. Potem je pod cesto lesena koča beraške Maruše, nad cesto pa Bernardkovo kraljestvo s sedmimi fanti. In

potem više pod hosto Baliževa bajta, ki je edina krita z rdečo opeko in je skoraj gosposka. Mimo Bernardkove kočee vodi bližnjica skozi gozd, kamnitna pot, kakor bi šel po stopnicah. Okoli kočee raste nekaj grmovja, leščevje in dren in brinje in robidovje, svet visi in dva koraka širok kos vrta pred kočee je ko cvetje na pustem kamenju. In to je vse. Pod breg se vidi naravnost do Mihalka, včasih pride debel in močan na prag in se smeje v hribovski svet, in kadar gredo mimo otroci, jih draži, naj se stepejo; kdor bo najhujši, bo dobil čokolado.

Potem je na oni strani Višava. Velika gosposka cerkev stoji na griču, poleg nje starinsko župnišče in zadaj so druge hiše, nekatere vsakdanje kmečke, druge bolj gosposke. Potem se svet razgrinja v široko polje, prepletenu z belimi potmi. In onstran polja so spet polja in vasi. Včasih je kateremu izmed Bernardkovih prišlo na misel, zakaj so se ustavili v tem kamnitnem svetu, ko je spodaj toliko širokega sveta. Bernardek je skomignil z rameni, potem pa pomislil. Nemara so bili prepozni, prišli so, ko je bilo že vse razdeljeno. Že velikokrat je slišal, kako so nekateri ljudje že ob stvarjenju zamudili pravo priliko in niso nikoli več pozneje dohiteli sreče. Zahvalijo naj ljubega Boga, da jim je dal kos takega razgleda in jutranjega sonca polno naročje. To je tudi nekaj vredno.

Otroci niso razumeli, zakaj se oče ob takih prilikah smeje. No, danes mu je smeh ugasnil, gotovo je mislil na kaj drugega in ne na lep razgled in na sonce. Ždel je na klopi, bil je še manjši in šibkejši ko navadno in objemal je najmlajša dva.

»Zdaj smo pa sami!« je vzdihnil že tretjič.

Takrat se je začelo za kočee močno pohrkavanje in prej ko so osupli utegnili pogledati, se je prikazal izza ogla orožnik. Obraz se mu je smejal, ko da je prišel na prijazen obisk. Orožnik Peregrin je bil dobrovoljen možiček in se mu je videlo, kakor da je nekoč našel srečo. Znal je ubrati besedo in je govoril s starcem modrijansko in z otroki otročje, da so gledali za njim: Nič napačen človek ni to. Le s puško in kapo je zvezana postava in s postavo so včasih križi in težave.

»He, Bernardek, visoko živite, visoko. Taka pot, človek bi si zlomil vrat in potrl vse kosti.«

»Reveži smo, reveži, kaj pa hočemo,« je vzdihnil Bernardek in natihoma pomislil, kaj je orožnika prineslo na obisk. Saj ga že dolgo ni bilo, pač, lani se je nekaj jezil zaradi nekkih drv, ki da so zmanjkala zgoraj ob cesti. No, kaj mora biti prav on kriv? Zdaj se pa ni zgodilo nič takega. Drv si še ni napravljaj in za zajci ni oprezoval.

»Da, da, reveži, in zdaj ste še mater pokopali, tako, tako,«

je mrmral orožnik in gledal po otrocih, ki so preplašeni strmeli vanj. »Toliko vas je, kako boste pa poslej živeli, a?«

»Kakor je božja volja, gospod,« je vrtel Tomaž klobuk v roki.

»Samo z božjo voljo bo težko,« je godel možiček. »Nekoliko boste že morali pljuniti v roke.«

»Bomo že nekako prerinili skozi zimo,« je Bernardek povetil oči.

»Da, da, malo s stradežem, malo s kradežem. Pa gobe in drva in lesnike. Tisti široki Mihalko se bo pa spet pridušal, da vas je videl. In potem še postrvi. Ampak tam so čuvaji. Slišite, kaj pa kokoši?«

»Kokoši pa pri nas nimamo,« je dejal Tomaž nezaupno. »O kakšnih kokoših pa mislite?«

»O Mihalkovih. Koliko jih je že bilo? Menda deset ali enajst. Mislil je, da je bila lisica, pa je bil človek. Sam ga je videl, kako jo je ubral čez plot na to stran.«

»Jaz nič ne vem,« se je prestrašil Bernardek.

Orožnik se je nasmejal in se ozrl po otrocih. Gledali so začudeno, kakor da ne razumejo. Tonetu je planila kri v lice in uporno je zagodrnjal:

»Pri nas ne krademo!«

»He, he, korajžen fantiček!« se je nasmejal orožnik. »To bomo takoj videli. Kako je kaj, Marko?« je zaklical v breg.

Ozrli so se za njegovimi očmi in videli, da brede skozi grmovje mlad orožnik, smeje se in v roki drži nekaj kokošjih peres.

»Tam zgoraj je vse polno takega, tam v tistem grmovju,« je rekel neodločeno.

»Da, da, in tisto grmovje je Bernardkovo.«

»Vse polno drobovja in perja. Vsekakor je nekdo davil kokoši. In kdo bi to bil?«

»No, da!« se je orožnik ozrl po Tomažu. Naslonil se je na puško, obšel še enkrat z očmi nizko koč in vseh sedem fantičkov, nato je skomignil z rameni. »To je skoraj popolnoma jasno. Najbolje, če se kar z Mihalkom pomenita. Ni slab, ta Mihalko, malo poprositi ga je treba. Recite pač, da je bila stiska, da je žena ležala, no, to je pač jasno, da od nečesa mora živeti.«

»Toda jaz nisem kradel!« je bruhnil Tomaž. »In če bi jih Polona jedla, bi še danes živila.«

»To je zdaj vseeno,« je skomignil stari orožnik in si obrisal brke. Izvlekel je beležnico in zapisal Tomaževo ime in hišno številko, Brinje 12. »Najbolje, da se kar z Mihalkom pomenita. Saj ni treba, da bi zaradi take malenkosti letali po sodišču. In ko ni bilo zaradi dobička. S sodiščem in z odvetniki, brrrr, samo s temi ne imejte posla. Zašijejo vas, da vse življenje ne pozabite. Saj se lahko lepo po domače pomenimo.«

Vrgel je puško na ramo, zaklical otrokom, naj pustijo postrvi in zajce v miru in naj ne mečejo kamenja na avtomobile, nato je pomignil tovarišu, ki se je držal ves čas uradno strogo in čemerno ogledoval vrsto otrok, pozdravila sta in odropotala po kamenju na cesto.

»Toda mi nismo kradli!« je bruhnil Tone in z razpaljenimi očmi gledal očeta in brate.

»Mi nismo jedli kokoši!«

Oče je sedel sključen med njimi. Z rokama si je podpiral glavo. Tam spodaj po cesti sta stopala orožnika, šla sta resno in enakomerno, gotovo sta verjela. Vzdignil se je počasi in neodločeno pogledal po otrocih.

»Če nismo kradli, smo nedolžni. Toda kdo nam bo verjel? Že obesili so nedolžne, ne samo zaprli.«

Krenil je po bregu in razgrinjal pred seboj grmovje. Otroci so plezali za njim. Seveda, tu je bilo vse polno kokošjega perja in smrdečega

drobovja. Tomaž je potisnil klobuk nekam na teme, obraz se mu je zjasnil in zamrmral je:

»Kokoši so bile tu, kokoši, kradli pa nismo!«

Francek je pa povetil glavo in zasopel:

»Baliževi so jih, nihče drugi, zdaj pa gledajo skozi okno in se nam smejejo.«

»Jej, jej, ne sodite prezgodaj ljudi!« je jecljal Tomaž.

Skrivoma se je pa vendar ozrl po bregu. Nekoliko više je stala med grmovjem hiša z rdečo streho. V oknih so se razložili obrazi. Tomaž je štel in je spoznal vseh pet ljudi. Bila sta stara dva in trije otroci, dva fanta in dvanajstletno dekle. Povešil je spet glavo in iskal po zemlji. Prihajalo mu je na misel marsikaj, vendar se je odločil, da bo še vse previdno pretehtal.

»Tu ne bomo ničesar ukrenili,« je dejal naposled, »najbolje, da gremo v hišo.«

Počasi so odšli navzdol. Francek je še zagrozil s pestjo proti Baliževim. Tam mu je nekdo pokazal skozi okno osle.

»O prvi priliki ga prebunkam,« je sklenil. Verjel pa ni dosti, zakaj Baližev Henrik je bil velik in močan.

Tomaža je skrbelo še nekaj drugega. Zdaj se bo razneslo, da je tat, da krade in nihče več mu ne bo prinesel dela. Kako bodo živeli? Tomaž Bernardek je bil prišel od nekod s hribov. Od mladih dni je bil vaje skromnega življenja. S srečo se nista razumela kaj prida. Zato je postal plašen in nezaupen. Hodil je nekaj časa po svetu, potem se je priženil na Brinje. Šival je in veroval, da bo zmeraj tako. Včasih je pogledal v kozarec in pripel domov. Medtem je dorasel njegov prvi učenec Krtina in je začel sam šivati. Ko je to videl, je postal še brezbriznejši, živel je tjavdan brez posebnih želj in brez kakega velikega upanja.

Zlezli so drug za drugim v kočjo in se ustavili pred mrzlim ognjiščem. Bernardek je pogledal po lačnih obrazih, segel z roko v lase in vzdihnil:

»Saj smo snoči skuhali nekaj fižola, ne?«

Tone je prikimal. Prinesel ga je iz omare in položil skledo na mizo. V predalu je poiskal žlice. Vabiti ni bilo treba nikogar. Fantje so zlezli drug za drugim na klop, obrisali se pod nosom in segli po žlicah.

»Vsaj molili bi!« je vzdihnil Tomaž.

Pokrižali so se in Tone je molil z enoličnim glasom. Bratje so mrmraje odgovarjali.

»Ali vi ne boste?«

»Ne bom!« je ostal oče pri vratih.

Nekaj časa je šaril z očmi po sobi, kjer je bila ležala pokojnica. Tako prazno je bilo in glas je odmeval tako čudno. Stopil je k oknu, stopil k peči, nikjer ni imel obstanka. Potem se je domislil.

Stopil je k omari in izvlekel iz spodnjega kota zelenko. Poduhal jo je in obraz se mu je zvedril.

»Skoraj posušila se je,« je mrmral.

Tehtal jo je nekaj časa v roki in jo ogledoval. Kolikokrat mu jo je bil že napolnil bradati David! Zatisnil je oči in se skušal predati spominom. Bili so lepi dnevi, prijazna družba in pesem, hej, kakšna pesem! Ko bi le sem h koči ne bilo tako daleč! Odprl je okno in držeč steklenico v roki je opazoval pot. Za silo ima tudi kramar Mihalko nekaj pijače. Lahko bi stopil in ga poprosil na upanje. Ali bi mu pa odslužil. Toda kokoši in orožniki! Obraz se mu je spačil in odločil se je za Davida.

»Nekaj pogrebščine bi se spodobilo,« je vzdihnil.

Previdno se je ozrl po otrocih ter še enkrat poduhal steklenico. Nato jo je odločno nagnil ter v dušku izpil, kar je bilo v njej. Mlasknil je z jezikom in se oddahnil. Potlačil je steklenico v žep, nemirno pogledal po otrocih in se izmuznil skozi vežo na prosto. Z urnimi koraki je stekel po bregu.

Sredi pota se je ustavil. Telo mu je zadrgetalo, brskal je nekaj časa z nogo po kamenju. Ali ga ni nekdo poklical? Ukrivil se je še bolj in se počasi in prihuljeno ozrl.

»Oče!«

Pred vrati je stalo vseh sedem fantov, najmlajši so držali še žlice v rokah, Tone je vzdignil roko.

Bernardek je videl začudene obraze in nekaj motnega mu je zalilo oči. Svet se je zazibal okoli njega in zamahnil je z roko.

»Precej pridem,« je rekel in povetil glavo.

Prestrašil se je, da bodo začeli kričati. Obrisal si je pot s čela in se počasi napotil h koči.

Čakali so ga tihi in mirni in najmlajši trije so drobili zadnje koščke črnega kruha, kar ga je bilo pri hiši. (Dalje.)

Ksaver Meško

Tihotapec

Ilustriral M. Sedej

Ni bogata moja domovina, prej siromašna; pa jo imam le tem rajši. In je zdaj, mislim, tako, kakor je bilo za mojih mladih dni. Kmetje so s svojo mravljinsko pridnostjo že še nekako rinili naprej, čeprav je bilo denarja od sile malo. A želarjem, posebno pa še viničarjem, ki so imeli in imajo pač tudi zdajle kako zaplato njivice pod vinogradom ali še te ne, je bilo življenje silno težko. Ti so hodili iskat kruha za zimo na sosedno Hrvatsko, ženske žet, moški mlatit. Kako to, ali tam ljudi primanjkuje ali delati ne marajo, o tem tedaj menda nisem mnogo razmišljal. Slišal sem samo, da delo ni bilo lahko, za ženske tudi nevarno; a videl sem tudi zadovoljnost in veselje vsakega, ki je pripeljal domov vrečo žita, up za prihodnjo zimo.

Drugo pa, po kar so na Hrvatsko hodili, je bil tobak. Hodili pač, da bi tudi s tem kaj prislužili. Saj če sta bila žetev in mlačva težko delo, je bilo tihotapstvo s tobakom nevarno: ječa, po nesreči celo smrt.

Na Hrvatskem so smeli menda »dišečo travico« tedaj še brez vsega saditi, pri nas je bilo strogo prepovedano, ker je imela država monopol in izključno pravico za to. Tako je bil tobak onstran Drave seveda cenejši; tihotapci so